

Ярослав Дашкевич *

АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ

Три епізоди **

На площі «Сокола-батька» у Львові — при вул. Стрийській — щорічно в кінці 1920-х — на початку 1930-х рр. відбувався зліт (як тоді казали — попис) української парамілітарної організації «Луг», замаскованої під спортивне товариство. У період розквіту організації вона нараховувала до 40 тисяч осіб — луговиків та луговичок, в основному, робітничої та селянської молоді, яку треба було підготувати до чергового вибуху українських національно-визвольних змагань. Бо в повітрі вже почало пахнути новою війною...

«Луг» був поза- і понадпартійною організацією, а її керівник, мій батько Роман Дашкевич, полковник Січових стрільців, неофіційно підтримував контакти з урядом Української Народної Республіки в екзилі. Керівництво «Великого Лугу» (центральної установи для «Лугів») разом з досить міцним ядром з комбатантів 1914–1921 рр. готувало молодь до можливої війни зі східним ворогом — червоною Росією.

Останній — на площі при вул. Стрийській — попис «Лугів» відбувався, мабуть, у 1936 р. (у 1937 р. польська влада остаточно заборонила «Соколів» та забрала площу).

Пізніше пописи «Лугів» відбувалися кожного року на Луговій площі при вул. Вулицькій (тепер Сахарова). Цей останній на площі «Сокола-Батька» попис вривався мені в пам'ять не лише масовою участю луговиків і луговичок з цілої Галичини — коли вони ритмічно і чітко виконували гімнастичні вправи, які закінчували традиційним танцем «Аркан», не лише участю представників старшого

© Дашкевич Я., 2015

* Дашкевич Ярослав (1926–2010) — відомий український історик, сходузнавець, політолог, культуролог, бібліограф, археограф, автор понад 1 800 наукових і публіцистичних праць. — (Прим. ред.).

** Передрук: Дашкевич Я. Постаті : нариси про діячів історії, політики, культури / Ярослав Дашкевич. — 2-ге вид., виправл. й допов. — Львів, 2007. — С. 624-626.

громадянства, незалежно від вузькопартійної орієнтації (добре пригадую веселого і жартівливого директора Степана Федака, видатного громадського діяча цих часів), але, перш за все, тим, що саме тоді я вперше побачив митрополита Андрея Шептицького.

Площа була еліпсоподібною. В середині місце для вправ, для спортивних зустрічей. Довкола цього еліпсу асфальтована доріжка. А ще далі від центру площі імпровізовані трибуни, по суті, насипані земляні вали, на яких сидючи розміщувалися глядачі.

День був сонячним, гарним. Луговики в одностроях — блуза кольору хаки, чорні штани — виконували вправи з палицями, а луговички — з вишиваними рушниками. Відкрилася велика металева брама і на асфальтовану доріжку повільно в'їхала чорна автомашинка з відкритим верхом. У машині сидів митрополит, біла борода розвівалася, лице було приязно усміхнене. Він вітав усіх піднятою рукою, благословив луговиків і луговичок, що посхоплювались зі своїх місць, вітаючи митрополита. Машина тричі об'їхала стадіон та зупинилася біля місця, де стояв мій батько, лугова старшина. Батько підійшов до митрополита Андрея, поцілував його в руку, підвів також мене. Митрополит погладив мене, дев'ятирічного хлопчика, по голові.

Митрополит у чорному авті залишився — немов фотографія — у моїй пам'яті.

Ім'я Андрея Шептицького досить часто виринало під час розмов дома. Для нас він був не лише Князем Церкви, але й духовним провідником народу. Його протести проти т. зв. пацифікації українців, тобто, фактично, проти погромів українських установ, читалень, кооперативів, проти поголовного побиття активних селян — здобули широкий відгомін серед громадянства. Дома обговорювали інтриги, якими намагалися обплутати митрополита — спроби польської влади і римо-католицького духовництва усунути митрополита Андрея зі Львова та з Галичини. Хоча б під приводом надання кардинальського звання, але не у Львові, а після переїзду до Рима, куди хотіли «пересунути» митрополита.

Були й особисті контакти. Батько час до часу заходив «до Юра», щоб розповісти про будні «Лугів», запросити на черговий попис (що було моральною підтримкою для батька, якого притискала польська влада та проти якого періодично влаштовували кампанію

як комуністи, так і ура-патріоти), передати відомості від екзильного уряду у Варшаві.

Також мати — Олена Степанів — тоді викладач (чи, за дипломом, професор) географії та історії в гімназії сестер василіанок деколи просила аудієнції в митрополита.

Атмосфера в гімназії — серед викладачів, між монахинями, які також займалися педагогічною практикою — не завжди була прихильною до матері, що старалася запровадити в гімназії дисципліну (спадщину з її воєнних років), вимагала акуратності та обов'язковості від усіх учениць, не потураючи симпатіям і антипатіям. Митрополит патрунував гімназії й виступав у ролі арбітра, загладжуючи — часом дрібничкові — загострення.

Під час різдвяних та великодніх відправ у кафедральному соборі св. Юра, коли стан здоров'я дозволяв митрополитові бути присутнім, я вдивлявся в нього. Він сидів у великому широкому фотелі, а мені здавалося, що знову бачу його в сонячному ореолі, як раніше на площі «Сокола-батька».

Роки війни були важкими для митрополита та Греко-католицької церкви. Під час першої радянської окупації до моєї матері долітали вістки «з Юра» про намагання обмежити діяльність і впливи митрополита. Все це робилося назовні коректно і в білих рукавичках. Нова влада була змушена рахуватися з колосальним авторитетом митрополита Андрея.

Німецька окупація принесла дальші випробування. Митрополит підтримав відновлення незалежності Української держави актом з 30 червня 1941 р. Його дії йшли цілком у руслі народних надій та сподівань. Це дуже насторожило окупантів, тим більше, що Андрей Шептицький виступив також на захист переслідуваних євреїв (про що було відомо у вужчих колах громадськості). Поведінка німецької влади була грубою і брутальною. Розповідали про ковані гестапівські чоботи, відгомін яких було чути по коридорах митрополичої палати, в будинках біля кафедрального собору.

* * *

Я відчував це як кінець певної важливої — і світлої, і темної — епохи, коли на початку листопада 1944 р. приєднався до похоронної процесії, що вийшла з-під собору св. Юра.

Процесія, в ній великий гурт траурно одягненого не лише українського, але й польського та вірменського духовництва, повернула в центрі міста (біля теперішнього Музею етнографії та художнього промислу) на вул. Жовтневу (сьогодні Дорошенка) і подалася назад догори до св. Юра. Похорон, як на ці часи, був величавим, видимих перешкод не було. Відверті й жорстокі переслідування почалися вже після смерті Великого митрополита.

* * *

У час «скасування» Берестейської унії, як відомо, т. зв. Львівським собором, цілком неканонічним з церковного погляду і виключно політичним у плані придушення повстанського національного руху, я працював у Львівській філії Бібліотеки Академії наук. Перед керівництвом бібліотеки виникло першочергове завдання забезпечити бібліотеки зліквідованих більшовицькою владою українських установ, організацій, а також приватних осіб, арештованих або таких, що подалися на Захід. Це забезпечення полягало в тому, щоб перевезти або перенести книжки до відділу концентрації Львівської академічної бібліотеки.

У митрополичій палаті з'явилися нові господарі. Відомо було про цінну бібліотеку митрополита Андрея Шептицького, що зберігалася у цьому будинку, а також про велику бібліотеку «Студіону» у спеціально збудованому для бібліотеки поряд з Народною лічницею на недалекій від собору св. Юра вул. Петра Скарги (потім Пирогова).

Стосовно бібліотеки «Студіону» діяли вже (це був 1946 р.) відповідні розпорядження згори — перевезти до Львівської філії Бібліотеки Академії наук — хоча митрополія, нібито, продовжувала наглядати за нею і в період церковного хаосу 1945–1946 рр. Бібліотека митрополита Андрея після погрому, влаштованого енкаведистами в зв'язку з арештом митрополита Йосифа Сліпого, була далі в палаті.

Так я зустрівся з новим, вже православним, єпископом Макарієм Оксіюком, який волею-неволею опинився в митрополичій палаті. Єпископ Макарій прийняв мене насторожено в невеликій кімнаті, яка — про це розповів мені він згодом — раніш була кабінетом Андрея Шептицького. Про єпископа Макарія, який у роки

радянських антирелігійних переслідувань працював у 30-х рр. у Всеукраїнській бібліотеці України в Києві, я знав від відомого українського книгознавця Юра Меженка, що після війни на коротко повернувся до Києва з Ленінграда на посаду директора цієї бібліотеки (вже зі зміненою назвою Бібліотеки Академії наук УРСР), та від знаного бібліографа Федора Максименка, який раніше працював разом з Оксіюком — працював до чергової чистки в бібліотеці. Я знав, що до виконання священничих обов'язків Оксіюк повернувся під час німецької окупації — і що в 1944–1946 рр. його становище було дуже хитким в очах комуністичної влади. Його шантажували і саме внаслідок цього тиску він з'явився у Львові. Коли в розмові я покликався на Юра Меженка та Федора Максименка, обличчя єпископа просвітліло і він почав говорити зі мною відверто. Як колишній бібліотекар і людина, безумовно, освічена, він дуже добре розумів вартість бібліотеки Андрея Шептицького. Він показав мені, що залишилося з цієї бібліотеки — книжки з великими екслібрисами, на яких було зображене обличчя митрополита Андрея. Єпископ Макарій сказав, що нічого з них не рухав, що вони по-старому зберігаються на полицях і в шафах митрополита. Розповів, що взагалі меблі — темні, стильові — в кабінеті та дальших кімнатах ті ж самі, які були раніше (як це не гірко, але ці меблі, що мали меморіальну цінність й перетривали радянське лихоліття, зникли вже у 90-х роках минулого століття. В кімнатах зберігалися стильові каміни (їх недавно зруйнували). «Все так, як за Шептицького», — сказав Макарій. Єпископ просив книжки забрати швидко, бо, як казав, він не знає, чи довго ще буде у Львові. Щодо бібліотеки «Студіону» він формально не заперечував проти її передачі, хоча й підкреслював, що вже не в його силах вирішувати долю бібліотеки. В кабінеті Шептицького мені здавалося, що дух Князя Церкви ще досі тут перебуває в палаті...

Книжки з бібліотеки митрополита Андрея за кілька днів перевезли, а «Студіон» возили кілька днів, зрештою, також на моїх очах.

Луговий попис, похоронна процесія, кабінет митрополита — це те, що назавжди залишилося в моїй пам'яті як слід Великої людини.